

Silvia Federici

Ücret Patriyarkası
Marx, Toplumsal Cinsiyet
ve Feminizm Notları

Türkçesi: Reha Kuldaşlı

İçindekiler

Giriş	7
1. Mutfaktan Karşı Planlama	15
Bize “Gelişme” Sunuyorlar	16
Yeni Bir Mücadele Zeminini.....	17
Saklı Emek.....	19
Bir Düzen Bağı Olarak Ücretsizliğimiz	23
Ailenin Yüceltilmesi	24
Farklı Emek Piyasaları	26
Ücret Talepleri	28
Sermayeye Ödetmek	29
2. Sermaye ve Sol	33
Yine Aynı Terane	33
Çin Modeli	35
3. Marx’ın <i>Kapital</i>’inde Toplumsal Cinsiyet ve Yeniden Üretim.....	41
Endüstriyel Üretim Bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Marx	44
“Toplumsal Cinsiyet” ve İşgücünün Yeniden Üretimi.....	46
O Halde Marx Neden Böyle Sessiz?	49
O Halde Marx Yine Neden Böyle Sessiz?	51
Marx’ta İş / Çalışma Kavramı.....	52
4. Marx, Feminizm ve Müştereklerin İnşası	61
Giriş	61
Ancak İki Husus Var ki Kesindir	63
Toplumsal Yeniden Üretim Açısından Bakmak ve Feminizm	64
Makineler, Modern Sanayi ve Yeniden Üretim.....	73
Kapitalizmin İlerlemeciliği Miti Üzerine	79
Komünizmden Müştereklere, Feminist Bir Perspektif	83

5. Devrim Evde Başlar: Marx'ı, Yeniden Üretimi ve Sınıf Mücadelesini Yeniden Düşünmek	87
Giriş	87
Marx'ın Toplumsal Yeniden Üretime ve Emek Gücünün Yeniden Üretimine Dair Düşünceleri.....	90
Çalışma Düzeneginden Ücretli Emeğe ve "Üretim"e.....	94
Birinci Uluslararası İşçiler Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet, Emek ve Aile Ücreti.....	100
Sonuç.....	103
6. 19. Yüzyıl İngilteresi'nde Ev İçi Emeğin İnşası ve Ücret Patriyarkası.....	109
7. ABD ve Britanya'da Seks İşçiliğinin Kökenleri ve Gelişimi	121
Seks İşçiliğine Karşı Mücadele	128
Freud ve Seks İşçiliği Reformu	132
Kadınlar İçin Bu Ne Anlama Geliyor?	136
Kaynakça	139

Giriş

Marx'ın *Kapital*'inin 150. yıldönümü kutlamaları, hayatını onun eserlerini araştırmaya adanmış akademisyenlerin yanı sıra, görünen o ki uzatmalı bir kapitalist kriz nedeniyle Marx'a meyleden genç aktivistleri de bir araya getirerek Marx'ın siyaset kuramının kalıcı gücünü göstermiştir. 2008 yılında dünya finans sisteminin çökmenin eşiğine gelmesi, düşen büyüme hızı ve kimilerinin 1929'daki Büyük Buhran'dan daha çetin geçeceğini tahmin ettiği Covid salgınının ekonomik sonuçları hakkındaki karamsar öngörüler bu uzatmalı krizin işaretleriydi.

Feministler arasında da Marx'a yönelik ilgi canlanmıştır; bunun nedeni kısmen toplumsal yeniden üretim krizinin yoğunlaşması, kısmen de geçmişteki postmodern eğilimlere duyulan tepkidir; söz konusu eğilimler geniş kapsamlı toplumsal teorileri reddederek ve kültürel çeşitliliğe vurgu yaparak biz feministlerin kapitalist ilişkilere yönelik bir eleştiri geliştirme becerisini kısıtlamıştır.

Feminizmin Marx'a geri dönüşü bize şunu gösteriyor ki, Marx'ın metodolojisi ve kapitalizm eleştirisi, kadınların kapitalist toplumda sömürülmesine dair bir tahlilin zorunlu temeli olmaya devam etmektedir. Gerçekten de, Marx'ın devrinden bu yana kapitalizmin geçirdiği değişimlerden sonra dahi, güncel toplumsal gerçekliği *Kapital* veya *Grundrisse*'ye dönmeden düşünmek güçtür. Marx bize bir bütün olarak kapitalist sistem üzerine düşünebilmek ve sistemin yeniden üretimini harekete geçiren mantığı kavrayabilmek için olmazsa olmaz bir lisan ve kategoriler sunar.

Örneğin, feministler Marx'ın emek gücünün yeniden üretimine ilişkin tahlilini sahiplenmiş ve onu Marx'ta bulunmayan, ne var ki hem sermayenin emek fazlası elde etmesi hem de sınıf mücade-

lesinin yeniden üretimi için büyük önem taşıyan yeniden üretim faaliyetlerini de içerecek şekilde genişletmişlerdir.

Bununla birlikte, feminist bir perspektif, Marx'ın politik kuramının sınırlarına da en az sömürgecilik karşıtı ve ırkçılık karşıtı eleştirilerine olduğu kadar işaret eder. Bu kuramın dışlayıcı bir iş ve devrimci özne kavramına dayandığını, kapitalist birikim sürecinde ev içi emeğin stratejik önemini gözardı ettiğini ve toplumsal cinsiyet temelli farkları, bedenden soyutlanmış bir emek tasavvuru içinde dümdüz ettiğini gösterir.

Bu bağlamda, elinizdeki kitabın iki gayesi vardır. Bir taraftan, bunların Marx'ın eserlerinde önemsiz sayılabilecek ihmaller olmadığını göstermeye çalışacaktır. Marx sınıf mücadelesinin merkezi alanları olarak kapitalist üretim ve ücretli emeğe öncelik verip de yaşamımızın yeniden üretildiği en önemli faaliyetlerin bazılarını görmezden gelerek bize kapitalist sistemle ilgili ancak kısmi bir bakış sunmuş, sistemin proletarya kesimlerini gerek cinsiyetçi gerekse de ırkçı politikaların araçları olarak seferber etme kapasitesini ve esnekliğini azımsamıştır. Hele ki kuramında yeniden üretici emeğe yer vermemesi, Marx'ın kadınların karşılığı ödenmemiş ev içi emeğini temel alan yeni bir proletarya ailesinin oluşumu gibi kapitalist strateji çerçevesindeki can alıcı gelişmeleri öngörme kabiliyetini sekteye uğratmıştır. Kadınların karşılığı ödenmemiş ev içi emeği, ücretlerdeki hatırı sayılır artışla birlikte 20. yüzyıl başında gayri resmi bir yeni cinsiyet sözleşmesinin, çiçeği burnunda bir patriyarkal düzenin temeli haline gelmiştir. *Ücret patriyarkası* diye tanımladığım bu düzen erkek işgücünün önemli bir kesimini edilgen hale getirmiştir. Gerçek şu ki, erkeklerin işyerinde kaybettikleri gücü ev cephesinde –kadınlar pahasına– geri kazanabilmeleri nedeniyle pek çok sınıf çatışması sönmüştür.

Öte yandan, kitap Marx'ın tahlilinin, eşitsizlikleri ve her türlü sömürü biçimini ortadan kaldırmak konusunda kararlı bir duruş sergilediği söylenebilecek feminist bir anti-kapitalist kuram ve siyasi stratejiyle bağdaşmayan yönlerini saptamaya çalışıyor. Bu amaç doğrultusunda da, feminist çalışmaların ve Marx eleştirileri-

nin merkezinde yer alan birtakım meselelere rücu ediyor. Birincisi, kapitalist birikim aracı ve işçiler ile sermaye arasındaki çatışma alanı olarak “iş” meselesidir. Marx’ın ve takipçilerinin işi yalnızca ya da öncelikle sanayi işi ve ücretli emek olarak tasavvur etmelerine olanak tanıyan neydi? “Devrim Evde Başlar”¹ bölümünde, 19. yüzyıl Avrupası’nda ücretli emeğin kurumsal düzeyde tanınmış yegâne çalışma biçimi haline geldiği sürecin tarihsel bir yeniden inşasına kısaca değiniyorum. Gelgelelim, kitap boyunca ileri sürülen ana argüman şudur: İş neyin teşkil ettiğini tanımlamada feminist bir perspektif fevkalade önemlidir, zira kapitalizmin ücretsiz emeğe ne ölçüde dayandığını, kadınların bedenleri ve yaşamlarını her vechesiyle birer üretim gücüne nasıl dönüştürdüğünü ve kapitalist toplumdaki büyük çalışma alanlarının mekanikleşmeye nasıl indirgenemeyeceğini gösterir. Sonuncusu, Marx’ın sanayileşmenin zorunlu emeği kesin bir şekilde azaltıp daha yüce uğraşlara zaman ayırabilmemizi sağlayacağı inancına bir itirazdır.

Kitaptaki ikinci ana mesele, cinsiyet ve ırk ayırımından başlanarak kapitalizmin dünya proletaryası dahilinde oluşturduğu ayrılıklardır. Marx, yazılarında ve Birinci Enternasyonal’in sekreteri sıfatıyla yaptığı müdahalelerde hem patriyarkal ilişkileri hem de ırkçılığı kınamış olsa da eserlerinde kapitalizmin tarihi boyunca özellikle “ırk” ve “toplumsal cinsiyet” temelinde inşa ettiği emek hiyerarşilerine ve bu hiyerarşilerin sonuçlarına dair, gerek kapitalizmin gelişiminin gerekse sınıf dayanışmasının geçtiği yolları anlamayı sağlayacak ciddi bir tahlile rastlamayız. Feminist perspektif burada da elzemdir. Bize şunu gösterir: *İrkçilik ve yaş ayrımcılığı gibi cinsiyetçilik de kapitalizmin gelişiminin yapısal bir unsurudur, sahici bir toplumsal dönüşümün önünde duran maddi bir kuvvettir ve kadınların fabrikalara girip erkeklerle yan yana çalışmasıyla (Marx ve Engels’in inandığının aksine) ortadan kaldırılamaz.*

1 İlk kez “Revolutions Begins at Home: Rethinking Marx, Reproduction and the Class Struggle” başlığıyla Marcello Musto (ed.), *Marx’s Capital after 150 Years: Critiques and Alternatives to Capitalism* (New York: Routledge, 2019) içinde yayımlanmıştır.